

Grandebrev for Øsløs Sogn.

Ved N. SODBORG.

Nedenstående Grandebrev, der er fra 1736, har jeg fundet i en Landvæsenskommissionsprotokol over Udstykningen af Øsløs Bys Jorder i Året 1786. Kommissionen har påtegnet Brevet og ladet det indføre i Protokollen, da Udstykningen var tilendebragt. Brevet har været forsynet med Stempelmærke til 24 Skilling.

* * *

”Eftersom hans kongelige Majestæt, vores allernådigste Arve-Konge og Herre udi sin Lovs 3^{die} Bogs trettende Capitul, en og tredive Articul, haver givet menige Bønder og Almue på Landet, som bor udi By og Torp, den allernådigste Tilladelse og Frihed, at de imellem dennem selv må indgå og slutte Vedtægt om Hegnet og Gærder, Grøfter og Led, item Hjord og andet, som kan være Byen til Nytte og Fremtarv, så haver vi efterskrevne Øsløs Sogne Mænd, nemlig Malene, Sal. Hr. Vogeliuses, Anne Maria Obel i Syndergård, Laurids Axelsen, Anders Christensen, Christen Pedersen, Jens Nielsen, Mads Jensen, Christen Boier, Jens Christensen; Anders Andersen, Peder Nielsen, Laurs Nielsen, Niels Laursen, Poul Christensen, Christen Nielsen, Peder Bage, Anders Christensen, Jens Larsen, Ove Pedersen, Jens Bertelsen, Christen Jensen, Laurs Jensen, Jens Andersen, Christen Nielsen, Laurs Jensen, Peder Christensen, Jens Nielsen, Christen Toudal, Ole Nielsen, Peder Christensen, Jens Jensen, Christen Nielsen, Jens Boier og Christen Nielsen på Heden, samtlige med hverandre i Dag været på Grandestævne og som ærlige Sogne-Folk, Naboe og Grander til at forekomme al Tvist og Uenighed oprettet, sluttet og indgået et venligt og kærligt Grandebrev, som udi efterfølgende Punkter:

Om Hegnet.

1ste Marken skal årlig hegnes 14ten Dage før Sancte Valborg-Dag og så fremdeles, til alt Kornet er høstet og kommet i Hus. Imidlertid skal hver Mand holde god Varetægt og Fæste på sit Kreatur, og dersom nogen Mands Bæster, Fæs-Høveder, Får eller Svin gør anden Mand Skade på Korn eller Græs, da skal den, som Høvederne ejer, betale Skaden uden al Lovmål og Proces, og dersom de tvistende ikke indbyrdes derom kunne forenes, da skal samtlige Bymændene med Grandefogeden samles på Grandestævne og kende dem imellem, således som

Grandefogeden med fire Mand lovligen takserer den gjorte Skade, hvorefter Betalingen af den, som ejer Høvederne, til den, som Skaden har lidt, straks uden Ophold skal ske, eller derfor af hans Hus og Bo at måtte udpantes; og desforuden skal den, hvis Høveder således har gået sin Nabo til Skade, bøde til Byen for hver Øghøved eller Fæhøved, stort eller lidet, fire Skilling, og for hvert Svin eller Får een Skilling.

2^{det} Ingen må lade noget Kreatur eller Kvæg, af hvad Slags det være kan, lidet eller stort, gå løst i Marken, førend den er ganske ledig for Neg og Rivelse. Langt mindre må nogen slå noget Kvæg, lidet eller stort, værdesløs i Marken, sålænge der er Neg eller Rivelse på Marken at finde. Hvo herimod fordrister sig at gøre skal være strafskyldig til Byen for een slet Daler og desforuden betale Skaden til den påklagende efter Danemænds Syn og Taksering.

3^{die} Ingen må lade Svin eller Grise gå på Marken i de Tider om Året, de Jorden kan oprode og beskadige, med mindre de ere så forsvarlig i Næsen ringet, at de i ringeste Måder ingen Skade kan gøre, under to Skilligs Straf af hver, som således uringet antræffes og findes.

4de Der må ej heller nogen mod nogen Mands Villie og Minde tyre sine Høveder på anden Mands Ager eller Eng i Hegnetiden, ej heller gøre Tyrer så lange, at de kan række over Agerrenerne; end sker det, da betale Skaden og bøde derforuden til Byen for hver Høved otte Skilling.

5te Ej heller må nogen tyre sine Følhopper op til anden Mands Korn, at Føllene ikke skal æde eller nedtræde anden Mands Korn; hvo herimod findes at gøre betaler Skaden og desforuden bøde til Byen for hver Gang, der påklages, otte Skilling.

6te Slipper ellers nogen tyred Kreatur løs og gør anden Mand Skade, da bør den, det ejer, at betale Skaden og desforuden for hver Gang bøde til Byen fire Skilling; men er det Køer, som af Våde bisser løs og straks løber hjem til Hus uden at opholde sig i anden Mands Korn eller Eng, og det bevises, at Tyren (Tøjret) var fast derpå, og Hælen vel neddreven, bødes ej derfor.

7nde End findes nogen Øghøved eller Fæhøved så skadeligt, at der ingen Dige eller Lukkelse, som lovligt og forsvarligt er opsat, derfor kan stå, at det jo derover kan komme, da skal Ejermanen, efter at han tilforn derom er advaret, være forpligtet at holde samme i god Fæste, så det

- ingenlunde støder sig løs til at gøre nogen Mand Skade i sit Korn eller Græs; end vil han det ikke gøre og derpå klages, da at betale hvis Skade, det gjort haver og desforuden bøde til Byen for hver Gang sådant sker tolv Skilling.
- 8nde Ingen, ihvo det være kan, må enten Nat eller Dag slå eller rykke Korn eller Græs på anden Mands Agertolde eller Eng, ej heller på de Steder, hvor tvende Mænds Agre ligger Ren om Ren; dersom nogen antræffes herimod at gøre skal straks efter Dannemænds Syn og Taksering betale Skaden, og desforuden for hver Gang give til Byen to Mark Danske, om det sker om Dagen; men begås sligt om
- 9nde Nattetider, da bødes dobbelt, nemlig 4 Mark. Hver Mand her i Byen og Sognet, som haver Gæs, skal holde dennem under god Varetægt i Hegnetiden, som er fra St. Walborg Dag og til alt Hø og Korn er kommen i Hus, så at de ikke gør anden Mand Skade enten i hans Korn eller Eng; befindes anderledes og det påklages, da den, som ejer samme Gæs, efter Dannemænds Sigelse at betale Skaden, som de gjort haver, og desforuden bøde til Byen for hver Hjord Gæs og for hver Gang, de således nogen til Skade befindes, fire Skilling.
- 10nde Ingen må lade sine Vædere efter Mikkelsdag gå løse på Marken imellem Fårene, mens enhver skal være forpligtet at holde sine i Fæste, og hvilken Væder, som i så Måder løs befindes, deraf skal af Ejermanen betales til Straf fire Skilling.

Om Diger, Grøft og Leder.

- 11te Hver Mand her i Byen og Sognet skal dige for sin Ager og Eng, hvor det støder på Diger, og skal alle Diger, som nu er og ellers alle, som af gammel Tid plejer at diges både for Mark og Eng, herefter årlig optages og diges fjorten Dage før Sancte Walborg Dag og siden tilbørlig holdes vedlige, så fuldkommen dygtig og forsvarlig som Grandfogden og fire Mænd holder dem for gode at være; dersom nogen herudi findes efterladt bøde til Byen hver Gang een Mark Danske, og dersom han ikke inden anden Dag efter skaffer sine Diger færdig, bøder han atter een Mark, og siden være Granderne tilladt dem ved andre at lade færdig gøre, og hvis Bekostning derpå gøres, igen af den skyldiges Bo at udpantes, og bliver nogen Gård eller Bo øde i Byen, da skal den, som nyder Græsning eller Avlingen, holde Digerne vedlige.
- 12te Ingen Mand må i By eller Mark udflytte deres Diger fra de Steder, som de af gammel Tid haver stået, og hvem som indlukker,

- indplanter eller noget i så Måder indgærder, lidet eller meget, i Byen, deres Kålhauger og Tofte dermed at gøre større, eller nogen i Marken noget Dige udflytter, den haver Grandfogden med fire Mænd, som han til sig tager, at pante, første Gang for en Mark, og advare den, som det haver gjort, at han det inden anden Dags Aften nedtager, sker det ikke, panter Grandfogden ham anden Gang for to Mark og atter tilsiger ham det at nedkaste; vil han endda ikke, pantes han tredje Gang for tre Mark Danske, og vil han ikke selv det nedkaste, haver Grandfogden med Bymændene dette at lade gøre.
- 13nde De, som befindes at have særdeles Hauger og Lukkelse, skal være forpligtede til at holde Diger og Grøfter deromkring så forsvarlig vedlige, som de vil have Fred på deres eget.
- 14nde Lederne for Byens Mark skal årligen forsvarlig være ophængt og lukt fjorten Dage før Sc. Waldborg Dag, som Grandfogden på Byens Bekostning haver at lade færdig skaffe, og hvis nogen ikke godvillig vil betale sin Anpart af den Bekostning derpå gøres, da må det hos hannem udpantes.
- 15nde Dersom nogen lukker Marklederne op og ikke lukker dem efter sig igen, bøde for hver Gang til Byen fire Skilling og desforuden betale den Skade, som derved kan hændes.

Om Tørvegrøft, Lyngslet og Ræ ved Fjorden.

- 16nde Ingen Gårdmand, Boelsmand eller Husmand eller nogen, hvem det være kan, må grave eller grave lade Brændtørv i Udmarken, førend det på Grandstævne af menige Bymænd bliver vedtagen og samtykt, hvo herimod fordrister sig at grave eller grave lade, førend det således bevilget og pålagt er, da skal Tørvene være forbrudte til de fattige og desforuden være strafskyldige for hvert Læs til Byen fire Skilling; men dersom nogen befindes, være sig hvo det være kan, at sælge Tørv til andre uden Bys Folk, gamle eller nye Tørv, enten Sommer eller Vinter, og det lovlig kan bevises, da skal samme Tørve være forbrudte til nødtørfte og ellers desforuden bøde til Byen for hvert Læs en Sletdaler.
- 17nde Belangende Lyngslet udi Øsløs Udmark, da er således af os samtykt og indgået, at enhver af os herudi Øsløs Sogn og By, nemlig Gårdmænd og Boelsmænd derudi må lade slå og bjerge og til deres Hus hjemføre årligen ligesom vi efter Landmålings Takst skatter til, og det såmeget, at det kan være på hver Tønne Hartkorn halvanden Læs Lyng, dernæst er det således sluttet og aftalt, at enhver Husmand her i Byen, som haver matriculerede Huse, enten eet eller tvende Huse i Fæste og Brugelighed, nyder årlig til deres Huses

Fornødenhed to Læs Lyng, men alle jordeløse Huse, hver et Læs, dog Degnen og Smeden tillades årlig fire Læs hver at må lade slå og bjerge. Item nyder Christen Nielsen på Heden årlig tre Læs Lyng, såvelsom til Laurs Jensen af Goldings Sted to Læs Lyng og til det Versted (utydeligt i Originalen), han påboede, to Læs.

Men dersom det findes, at nogen af os, enten Gårdmænd, Boelsmænd, Husmænd eller anden, være sig hvo det være kan, slår eller lader slå og bjerge mere end som hannem her ovenbenævnte tilladt er, eller og det lovlige bevises, at nogen enten på Åstederne eller fra deres Gårde og Huse, Vinter eller Sommer, sælger enten nyt eller gammelt Lyng, da skal samme ikke aleneste være forbrudt til de nødtrængende, men endog være strafskyldig for hvert Læs tre Mark.

18nde Græs i Udmarken, om der er noget, som tjener til at slåes, må ingen slå eller bjerge uden i sine egne Skifter under en Rigsdalers Forbrydelse for hvert halve Læs.

19nde Ingen Slags Tørv, undtagen Digetørv, må graves fra Søndergård indtil Skellet i Strand-Kær, tvært over fra Lyngby Høj og nær til Snekkedal under to Marks Bøder for hvert Læs, og Tørvene desuden på Stedet at sønderhakkes.

20nde Hvis Ræ, som af Fjorden opskylles og indkommer, forbliver ved de Skifter, som af Fjorden opskylles og indkommer, forbliver ved de Skifter, som derpå tilforn gjort er, og dersom nogen findes enten Nat eller Dag at begive sig til anden Mands Skifter og deraf tager og bortfører, giver til Straf for hvert Læs to Mark; ej heller må nogen ved Fjordsiden lade sig finde at bjerge noget Ræ fra Solens Nedgang og til Solens Opgang underforeskrevne Straf.

Om Lydighed og Skikkelighed.

21nde Grandfogden skal udvælges årligen hver Kyndelmissedag på Grandestævne af samtlige Bymændene, og hvilken Mand i Byen, som de fleste af Bymændene vorder eens om at udnævne, skal uden al Undskyldning være Grandfoged et År omkring, dog må der ingen udnævnes, som er syg og sengeliggende, skrøbelig, vanvittig eller skødesløs, men altid en trofast og god Dannemand, og hvo, som således har været Grandfoged et År, må ikke udnævnes igen næste seks År, medmindre han det selv godvilligen samtykker. Dersom nogen modvillig imodstår og ikke vil være Grandfoged, når som helst han dygtig og god

for dertil eragtes, bøde til Byen to Rigsdaler, som Bymændene hos hannem udpanter, og da nævnes i hans Sted en anden, som dette År skal være Grandfoged.

22nde Til en Begyndelse haver Christen Jensen Skårup dette År 1736 sig påtaget at være Grandfoged og til sig taget dette Grandebrev, hvorover han og alle hans Efterkommere skal holde således, som de for Gud og øvrigheden vil ansvare og bekendt være og ikke lægge en eller anden for Had i nogen Ting, men lade hver nyde Ret og . . . . (Ordet er her ulæseligt) og ingen frem for andre imod dette, som foreskrevet står, forskåne eller forudrette, og bliver dette Grandebrev alt udi Grandefogdens Hus og Gemme Mand efter Mand, og skal den sidste Grandfoged altid svare til Grandebrevet, og Bymændene at have Magt deraf hannem at æske, og til ham den igen at levere og enhver, som til Grandefoged sættes, altid kræve og annamme dette Grandebrev årlig på Kyndelmissedag, hvor den da også årlig på Grandestævne Ord fra Ord til alle Bymændenes Efterretning skal lydeligen oplæses.

23nde Dersom nogen Grandfoged ikke Grandebrevet |: tilligemed den igennemdragne, forseglede og underskrevne Bog, som til Bødestraffes Udgifter derudi at indføre, heri Sognet indrettet er fra sig leverer, når han kvitterer Grandefogdens Bestilling, da skal hans Fæste være forbrudt på hans Gård, om hans Husbond det for godt synes, og til Byen skal han betale to Rigsdaler og dog skaffe Grandebrevet og Bog tilstede.

24nde Hver Mand heri Sognet og Byen skal bevise Grandfogden tilbørlig Lydighed udi alt det, som han, efter dette Grandebrev påbyder til Byens og menige Mænds Nytte og Gavn, og skal Bymændene hver Søndag, to Timer efter Prædiken og Gudstjeneste er fuldendt og forrettet, møde på Grandestævne på det Sted, hvor den anordnes, med mindre han ikke i Byen er til Stede eller så skrøbelig, at han ikke kan; thi da skal i hans Sted møde den bedste Karl eller Dreng, som findes i hans Gård, men dersom noget højst magtpåliggende måtte forefalde, som ikke kunde lade den bestemte Tid at opbie, da skal Grandfogden lade Bymændene advare, at de straks inden to Timers Forløb møde på Grandestævne at påhøre, hvis som er at foregive, og dersom nogen da eller om Søndagen, som meldt er, findes modvillig og ikke vil møde på Grandestævne betale til Byen for hver Gang fire Skilling, som Grandfogden straks hos hannem haver at udpante, om den ikke godvillig vil betale.

25nde Når Grandfogden skal pante nogen Mand i Byen, da skal to af Bymændene altid følge med, hvilke

han begærer, som ikke må nægte det under otte Skillings Straf til Byen, og dersom han kommer i nogen Mands Hus eller Gård, og der vorder ilde tiltalt, truet eller undsaagt, da skal den Mand, som hannem så ubesindig overfuser, betale til Straf til Byen tre Mark Danske, men overfaldes Grandfogden eller hans medfølgende med Hug og Slag, da skal det agtes og ansees at være en Vold, være sig på hvad Sted sligt sker eller begæes, enten i By eller uden Byen. På Grandestævne skal og må ingen bande eller lygte (lyve) hinanden eller bruge nogen usømmelig Skældsord, men hvem som det gør, skal straks give til Straf fire Skilling eller de hos hannem udpantes, og dersom nogen vorder så ubesindig, at han slår anden Mand på Grandestævne, da bøde til Byen to Rigsdaler og desforuden straffes efter Loven.

26nde Belangende Fæ og Kreatur, være sig Bæster eller andet, som tages og findes i Mark eller Eng nogen Mand til Skade, dermed forholdes således, at den som finder og tager anden Mands Kreatur i sit Korn eller Græs udi Hegnetiden, skal straks føre det i Grandfogdens Hus eller Gård og give Ejermanen til samme Kreatur det tilkende, og han at være pligtig sit Kreatur uden Ophold at indløse og bøde derfor efter Grandebrevet, vil han det ikke gøre, da skal Grandfogden til sig tage tvende Mænd og udpante Bøderne, eftersom Skaden kan være; men dersom den, som Kreaturet ejer, vil nægte, at hans ej har gået hans Nabo til Skade, da bør den, som Kreaturet indtog, enten gøre det bevisligt, om han kan eller gøre sin edelige Forklaring derom til Sandheds Oplysning og Stadfæstelse, som Grandfogden da holder sig efterrettelig.

Om Bødernes Udgifter og Anvendelse.

27nde Alle de Bøder, som efter dette Grandebrev af Bymændene bliver til at udgives, skal forblive i Grandfogdens Gemme til Årets Omgang, og skal af samme først Ledene til Byens Mark

bekostes, og hvis (hvad) overbliver skal anvendes på hvis andet, som vores By kan være til Nytte efter Bymændenes Sigelse og Samtykke. At foreskrevne Punkter således uryggelig holdes og efterkommes skal, dertil Bekræftelse haver vi dette samtlig med vores egne Hænder Bomærker underskrevet såvelsom igennemdraget og forseglet. Datum, Øsløs den 30te April 1736.

[Herefter følger alle Underskrivernes Navne, som er de samme, som er nævnte i Begyndelsen af Brevet og derfor ikke medtages her. Derefter kommer de Mænds Underskrifter, som har Fæstebønder i Sognet.]

”Til Vitterlighed underskriver jeg ligesom min Formand Oluf Obel, Magdalene Steenstrup Salig Hr. Michel Wogeli Enke; Anne Marie Obel. På Velbårne Friherreinde Gersdorfs Vegne tilstås dette, at hendes Tjener holder sig samme efterrettelig.

Thisted, den 13. Oktober 1736.

C. Casperg ård.

På den Måde underskriver og forsegler jeg dette Grandebrev, at såfremt de tvende Mænd i Øsløs, for hvilke jeg er Forsvar, uden mit eller deres Husbonds Minde og Villie, rejser eller forårsager nogen Proces, da de selv dertil at være ansvarlige, såvel til Processen i sig selv som til dens Bekostning, hvilket jeg under Hånd og Signet bekræfter.

Kokkedal, den 27. Juli 1736.

Braes.

På lige Måde underskriver jeg for min Bonde.

Den 21. Oktober 1736.

Rubech Humble.

Publiceret for Hanherredernes Tings Ret den 1ste Februarii Ao 1738. Testerer.

Severin Brun (L. S.)   Mandrup Lund (L. S.)

Forevist i Hanherredernes Ret Løverdagen den 14de Februarii 1736. Testerer.

Mandrups Lund.